

ТКАЧЕНКО А. О.,

членкиня Асоціації правників України,
викладач кафедри права
(Дніпровський гуманітарний
університет)

ТКАЧЕНКО П. І.,

аспірант кафедри кримінально-правових
дисциплін
(Дніпровський державний університет
внутрішніх справ Міністерства
внутрішніх справ України)

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.50>

ЗЛОЧИННІСТЬ МОЛОДІЖНИХ ФУТБОЛЬНИХ УГРУПОВАНЬ: КРИМІНОЛОГІЧНІ НАРИСИ

Футбольні матчі в усьому світі нерідко супроводжуються інцидентами, пов'язаними з протиправною поведінкою окремих груп вболівальників. Об'єктами таких дій можуть ставати не лише глядачі, а й футбольні клуби, команди, окремі гравці, судді та тренери. Внаслідок цього відбуваються масові заворушення, групові порушення громадського порядку, акти вандалізму та інші протиправні дії, які здійснюють футбольні хулігани. Подібні прояви агресії нерідко виходять за межі простого порушення дисципліни та набувають злочинні форми, спрямовані проти громадського порядку та безпеки. Такі діяння можуть завдавати значної матеріальної шкоди, створювати небезпеку для життя та здоров'я людей, а також сприяти загальному зростанню рівня злочинності серед молоді, у тому числі серед неповнолітніх.

Окрему загрозу становить те, що акти футбольного хуліганства часто відзначаються організованістю та високим рівнем згуртованості учасників. Деякі групи футбольних фанатів мають ієрархічну структуру, чітку систему взаємодії та спільні правила поведінки, що робить їх схожими на організовані злочинні угруповання. Такі групи можуть використовувати футбольні матчі як привід для прояву агресії, а в деяких випадках навіть для досягнення певних злочинних цілей.

Зростання рівня протиправної активності футбольних хуліганів суттєво впливає на стан правопорядку, сприяє поширенню почуття страху серед населення та може створювати реальні загрози громадській безпеці. Крім того, неконтрольовані масові заворушення, що виникають під час та після футбольних матчів, стають серйозним викликом для правоохоронного блоку, оскільки їхнє припинення вимагає залучення значних ресурсів та координації дій.

Важливим аспектом проблеми є недостатня ефективність існуючих методів боротьби з проявами футбольного хуліганства. Попри численні заходи з боку правоохоронних органів, наявність законодавчих норм та встановлених правил поведінки під час спортивних заходів, не завжди вдається запобігти вказаному виду протиправної діяльності. Це свідчить про необхідність більш детального вивчення цього явища із використанням сучасних надбань кримінологічної науки.

Загалом, зростаюча активність футбольних хуліганів вимагає комплексного підходу з боку держави, правоохоронних органів та громадськості. Необхідно

не лише вдосконалювати правові механізми покарання за подібні злочини, а й працювати над профілактикою та запобіганням їхньому виникненню. Водночас, з метою виокремлення ефективних заходів запобігання злочинам, що вчиняються представниками молодіжних футбольних угруповань варто дослідити дану проблему із використанням сучасного кримінологічного інструментарію.

Ключові слова: молодіжні футбольні угруповання, футбольне хуліганство, масові заворушення, громадська безпека, кримінологічна характеристика.

Tkachenko A. O., Tkachenko P. I. Criminality of youth football gangs: criminological essays

Football matches around the world are often accompanied by incidents related to the illegal behavior of certain groups of fans. Not only spectators, but also football clubs, teams, individual players, referees and coaches can become the objects of such actions. As a result, mass riots, group violations of public order, acts of vandalism and other illegal actions committed by football hooligans occur. Such manifestations of aggression often go beyond simple violations of discipline and take on criminal forms directed against public order and security. Such actions can cause significant material damage, create a danger to the life and health of people, and also contribute to the general increase in the level of crime among young people, including minors.

A separate threat is that acts of football hooliganism are often characterized by organization and a high level of cohesion of the participants. Some groups of football fans have a hierarchical structure, a clear system of interaction and common rules of conduct, which makes them similar to organized criminal groups. Such groups can use football matches as a pretext for aggression, and in some cases even to achieve certain criminal goals.

The increase in the level of illegal activity of football hooligans significantly affects the state of law and order, contributes to the spread of a sense of fear among the population and can create real threats to public safety. In addition, uncontrolled mass riots that occur during and after football matches are becoming a serious challenge for the law enforcement bloc, since their cessation requires the involvement of significant resources and coordination of actions.

An important aspect of the problem is the insufficient effectiveness of existing methods of combating football hooliganism. Despite numerous measures taken by law enforcement agencies, the presence of legislative norms and established rules of conduct during sporting events, it is not always possible to prevent acts of aggression and violence. This indicates the need for a more detailed study of this phenomenon using modern criminological science.

In general, the growing activity of football hooligans requires a comprehensive approach from the state, law enforcement agencies and the public. It is necessary not only to improve the legal mechanisms for punishing such crimes, but also to work on prevention and prevention of their occurrence. At the same time, in order to identify effective measures to prevent crimes committed by representatives of youth football groups, it is worth investigating this problem using criminological tools.

Key words: youth football groups, football hooliganism, mass riots, public safety, criminological characteristics.

Вступ. На початку ХХІ століття спостерігається активізація молодіжних рухів. Соціально-економічні та політичні зміни в країні, а також інтеграція в глобальну спільноту спричинили трансформацію усталених моральних цінностей, норм і традицій. Безперервні суспільні зміни, поряд із недостатньою увагою державних органів до організації дозвілля, зайнятості та відпочинку молоді, сприяли зростанню радикальних течій. Це, у свою чергу,

почало знаходити свій вияв у протиправній діяльності неформальних угруповань, зокрема в сфері спортивного фанатизму. Пік радикальних футбольних угруповань припадає на 2015 рік, де на профілактичному обліку перебуває понад 900 активних учасників таких угруповань, які неодноразово вчиняли правопорушення. Відзначається тенденція до зростання масштабів протиправної діяльності футбольних фанатів, їх об'єднання в неформальні групи кримінального характеру, а також формування специфічної кримінальної субкультури, що стає одним із ключових криміногенних чинників злочинності [10, с. 1].

Нині, ситуація на загальнодержавному рівні перебуває в межах норми, однак, варто враховувати запроваджений правовий режим – воєнного стану, який в більшості випадків унеможливує проведення широкомасштабних футбольних матчів, а разом з тим й обмежує виїзд представників молодіжних футбольних угруповань за кордон. Однак, з огляду на тенденції минулих років варто підкреслити, що на разі, проблематика потребує своєчасного, комплексного, кримінологічного дослідження з метою систематизації даних для подальшої розробки ефективних заходів протидії та запобігання, а також профілактики злочинності, що вчиняється членами молодіжних футбольних угруповань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню актуальних проблем злочинності, що вчиняється представниками молодіжних футбольних угруповань з точки зору кримінально-правової науки приділили увагу такі видатні, вітчизняні вчені, як М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, Н. В. Верлос, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, І. М. Даньшин, С. Ф. Денисов, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, О. В. Кириченко, О. В. Мельковський, Ю. В. Пирожкова, М. М. Рудик, В. В. Сташис, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. І. Шакур, та ін.

Водночас, кримінологічні дослідження, присвячені актуальним проблемам кримінальних правопорушень, що скоєні членами молодіжних футбольних угруповань практично відсутні. Це зумовлює необхідність проведення аналізу кримінологічних аспектів цього явища, дослідження особистості футбольних хуліганів, виявлення факторів, що сприяють їхній протиправній поведінці, що в подальшому може бути використано задля розробки ефективних заходів запобігання таким протиправним, кримінально-карним діям.

Постановка завдання. Метою статті є кримінологічне дослідження злочинності, що вчиняється членами молодіжних футбольних угруповань, визначення наслідків, наведення прикладів, окреслення криміногенних чинників, що продукують вказаний вид злочинності. Дослідження злочинності молодіжних футбольних угруповань як загрози національній та міжнародній безпеці.

Результати дослідження. Футбольна підтримка або «вболівання» за улюблену команду зародилася разом із появою самого футболу. Так само давнім є і явище футбольного фанатизму, яке проявляється як «активне вболівання» або навіть «хуліганство». Уже в середині XIX століття, ще до створення офіційних правил гри, бійки між вболівальниками та футболістами були звичайним явищем. Відсутність чітких норм поведінки на полі часто ставала причиною конфліктів під час гри. Після того як футбол відокремився від регбі, усі грубі прийоми залишилися в останньому.

До 2022 року в Україні простежувались певні ознаки збільшення інтенсивності протиправних дій вчинених учасниками молодіжних футбольних угруповань. Такі угруповання набули характеру організованості, поєднувалися кримінальною спрямованістю, набутими антисоціальними установками, створюючи особливе різноманіття кримінальної субкультури, що посідає провідне місце в детермінації. Збільшення молодіжних футбольних угруповань відбувалось за рахунок напливу неповнолітніх учасників, яких поєднували вище окреслені криміногенні чинники та кримінальна мотивація.

Щодо кримінологічної складової, варто зауважити, що до найпоширеніших проявів протиправної поведінки футбольних фанатів належать жорстокі напади на вболівальників команди-суперника, хуліганські дії на стадіонах, а також групові акти вандалізму після завершення матчів. Водночас, на відміну від учасників кримінальних угруповань, поведінка спортивних фанатів має іншу психологічну основу. Спочатку вона обумовлена потребою виразити емоції, викликані захопленням від спортивного видовища. Проте згодом фанатизм

може трансформуватися в агресію та виходити з-під контролю. У таких випадках починають діяти механізми, пов'язані з феноменом психології натовпу. Дослідники стверджують, що в багатьох країнах, певна частка вболівальників відвідує стадіони з метою учинення психологічного тиску на перебіг матчу, провокування конфліктів між групами фанатів протилежних команд або спрямування агресії на правоохоронців, які забезпечують охорону громадського порядку [1, с. 196].

Так, дії представників молодіжних футбольних угруповань часто переходять за межі дозволеного та набувають характер хуліганського загострення, порушуючи кримінально-правові приписи. Протиправні дії фанатів виражаються у вчиненні окремих кримінальних правопорушень, зокрема умисному нанесенні тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень, групове порушення громадського порядку, масові заворушення, заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку, хуліганство, носіння, зберігання, передача вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, тощо.

Злочини, скоєні футбольними вболівальниками, мають як очевидні, так і приховані наслідки. До очевидних належать демонстративні та зухвалі порушення громадського порядку, акти вандалізму в громадських місцях (зазвичай на стадіонах і прилеглих територіях), значні матеріальні, фізичні та моральні збитки, завдані громадянам, а також інші дії, що викликають обґрунтований страх перед неконтрольованою поведінкою агресивного натовпу. Водночас, приховані наслідки включають прояви організованої єдності, ієрархічної структури, згуртованості та стійкості серед учасників таких злочинів. Це може стати основою для формування організованих злочинних угруповань. Крім того, така рухома маса вболівальників може бути використана в інтересах організованої злочинності але зовсім за іншим напрямком протиправності [1, с. 196; 2, с. 189].

Злочинність молодіжних футбольних угруповань – це різновид організованої, радикально налаштованої, насильницької злочинності неповнолітніх та молоді, яка вчиняється із урахуванням специфічної футбольної мотивації [1, с. 196].

Способи організації футбольного хуліганства характерні для організованих фанатських угруповань, таких як українські «хулз» та «ультрас». Вони активно беруть участь у сутичках як між собою, так і з представниками правоохоронних органів. У процесі підготовки до таких зіткнень можуть виготовляти запальні суміші, використовувати піротехнічні засоби, озброюватися холодною або вогнепальною зброєю, а також створювати спеціальні предмети, призначені для нанесення тілесних ушкоджень [11, с. 436].

Специфічними рисами, які вирізняють злочинність молодіжних футбольних угруповань, як різновиду організованої, радикально налаштованої злочинності від інших є насамперед:

- безпосередній взаємозв'язок злочинів із часом та місцем проведення футбольних матчів;
- безпосередній взаємозв'язок злочинів із видатними датами, які пов'язані із історичним перебігом становлення та розвитку футболу;
- антисоціальні установки, спрямовані на порушення громадського порядку;
- груповий і насильницький характер;
- характерною рисою є умисна форма вини – злочини вчиняються з чітким наміром та усвідомленням суспільно небезпечного характеру діяння, передбачаючи їх суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання.

Варто звернути увагу на той факт, що проведення тою чи іншою футбольною командою та/або клубом матчу «вдома» обумовлює вболівальників, зокрема представників молодіжного футбольного угруповання перебувати на території окремо взятого міста чи області, де так би мовити походять витоки команди. У разі заїзду групи так званих вболівальників команди-суперника, в більшості випадків, мають місце ознаки порушення громадського порядку, вчинення насильницьких злочинів, хуліганський дій, тощо. При цьому, варто підкреслити, що не завжди ініціаторами масових заворушень є місцеві представники

молодіжного футбольного угруповання. Ініціаторами можуть стати «гості», які за попередньою змовою, заздалегідь спланували злочинні дії.

Організація футбольного матчу на території інших обласних центрів України де збираються різні за регіональним походженням молодіжні футбольні угруповання, провокуючи сутички, влаштовуючи криваві бійки, скоюючи злочини проти життя та здоров'я особи, проти громадського порядку та моральності, створюють загрозу національній безпеці.

Серед прикладів злочинності молодіжних футбольних угруповань можливо навести наступні, а саме 11 грудня 2014 року у Києві, на розі вулиць Хрещатик і Прорізна сталася масова бійка футбольних фанатів Дніпропетровського футбольного клубу «Дніпра» і французького «Сент-Етьєна». За даними правоохоронців на місці події знайшли гільзи від травматичної зброї, а також повідомлено про постраждалих із ножовими пораненнями [5].

20 серпня 2015 року у Києві за день до матчу кваліфікаційного раунду Ліги Європи між луганською «Зорею» і польською «Легією» сталася бійка між українськими фанатами київського «Динамо» та польськими футбольними фанатами. З обох сторін у бійці брало участь приблизно по 50 чоловік. За даними слідства в результаті сутички присутні постраждали із ножовими пораненнями [6].

6 листопада 2019 року пізно ввечері у центрі Львова на Галицькій площі сталася масова бійка футбольних фанатів, у результаті чого травмовано двох поліцейських. За даними правоохоронців в бійці брали участь близько 100 осіб – футбольних фанатів з України, Франції та Німеччини. У відділ поліції було доставлено 12 осіб, з яких четверо львів'ян віком від 20–22 років, усі інші особи – іноземці [7].

9 травня 2018 року, перед фінальним матчем Кубка України Динамо – Шахтар під час спільного маршу українських фанатів, серед яких були як мінімум вболівальники Динамо, Шахтаря та Дніпра, відбулася їхня бійка зі співробітниками поліції. Марш був присвячений протесту вболівальників проти паспортного контролю на стадіонах. За інформацією із відкритих джерел, бійка сталася через те, що на підході до Дніпро-Арени один із правоохоронців намагався затримати учасника маршу, а саме одного з лідерів фан-руху Динамо, за використання піротехніки. Фанати спробували відбити одного зі своїх, після чого почалися масові зіткнення. За інформацією засобів масової інформації, у ході зіткнень фанати використовували підручні засоби, а також петарди, димові шашки та навіть коктейлі Молотова. Серед правоохоронців є постраждалі, одному із поліцейських за бронежилет закинули невідомий піротехнічний засіб. Правоохоронець отримав опіки передпліччя та шиї, через що порушено кримінальне провадження [12].

Водночас, український футбол не обмежується проведенням матчів на теренах Батьківщини, а має місце й серед учасників міжнародних футбольних змагань, турнірів де разом із улюбленою командою виїжджають й фанати, зокрема такі, що мають приналежність до молодіжного футбольного угруповання. З огляду на вищенаведені результати кримінологічних досліджень, маючи на меті створення безладу, провокування сутичок, учинення психологічного тиску на перебіг матчу, провокування конфліктів між групами фанатів протилежних, іноземних команд, тощо. Варто зауважити, що поширення протиправних дій, що вчиняються представниками молодіжних футбольних угруповань за межами країни становить загрозу міжнародній безпеці.

Саме так, 12 червня 2016 року напередодні матчу Євро-2016 в центрі французького міста Лілля група агресивних німецьких вболівальників у кількості близько 25 осіб здійснила напад на українських футбольних вболівальників [8].

На цьому сутички між футбольними хуліганами не зупинилися та вже 21 червня 2016 року у Марселі відбулась масована сутичка між вболівальниками збірних Польщі та України напередодні матчу команд на Євро-2016 [9].

Кримінологічна характеристика молодіжних футбольних угруповань побудована на результатах попередніх наукових досліджень, соціологічних опитувань, вивчення матеріалів кримінальних справ минулих років. Так, членами радикально налаштованих молодіжних футбольних угруповань переважно є особи чоловічої статі, віком від 18 до 25 років, із

середнім або середньо-спеціальним освітнім рівнем, в більшості випадків студенти технікумів та коледжів. Однак, варто зауважити, що серед учасників молодіжних футбольних угруповань також присутні особи, вікова категорія яких коливається від 16 до 20 років, звичайно в більшості переважають молодики, однак подекуди фіксується присутність осіб жіночої статі, які активно приймають участь в радикально налаштованому угрупованні.

Щодо детермінації злочинності молодіжних футбольних угруповань. Так, результати раніше проведених кримінологічних та соціологічних досліджень дають можливість стверджувати, що відверта ворожнеча та протистояння правоохоронцям є бодай ключовою причиною вчинення представниками вищевказаного угруповання кримінальних правопорушень. Також, варто звернути увагу на заздалегідь обдуманий умисел вчинення футбольними хуліганами масових заворушень, кривавих бійок, сутичок та інших кримінально-караних діянь. Основною кваліфікуючою ознакою заздалегідь обдуманого умислу є те, що умисел вчинити злочин і конкретна його реалізація відокремлені певним проміжком часу, протягом якого суб'єкт кримінального правопорушення обмірковує план вчинення злочину, спосіб і засоби його скоєння, місце, час, обстановку, тощо [3, с. 57].

Наприклад, один із учасників відволікатиме увагу стюардів та правоохоронців, які забезпечують охорону громадського порядку під час проведення матчу, а інший буде кидати запальні, піротехнічні засоби на футбольне поле, що здебільшого користується популярністю серед представників українських футбольних вболівальників. В даному, конкретному випадку має місце чітка розробка плану злочину, підбір учасників та розподіл між ними ролей. Що також може кваліфікуватись, як заздалегідь обдуманий умисел. Крім того, членами молодіжних футбольних угруповань можуть здійснюватися інші заходи щодо підготовки до вчинення протиправних дій під час проведення футбольного матчу. Зокрема, представник окремо взятого молодіжного футбольного угруповання, із заздалегідь обдуманим умислом, здійснює придбання білету поближче до гостьових трибун з метою вчинення хуліганських дій та провокування масових заворушень під час матчу. При цьому, не виключенням є той факт, що вказаний «вболівальник» виконує заздалегідь визначену організатором та/або організаторами йому роль під час попереднього планування протиправної діяльності.

Саме так, окрема частка членів молодіжних футбольних угруповань, які мають радикальне налаштування та тверді антисоціальні установки заздалегідь планують масові заворушення під час та після футбольних матчів, а також провокують інших учасників цього ж угруповання до вчинення протиправних дій. Такі криміногенні чинники продукують формування негативних психологічних установок особистості, при цьому створюючи так би мовити загальний фон поширення злочинності неповнолітніх [4, с. 74].

Висновки. Отже, зважаючи на вищевикладене можливо стверджувати, що злочинність молодіжних футбольних угруповань – це певний різновид організованої, радикально налаштованої, насильницької злочинності неповнолітніх та молоді, яка вчиняється із урахуванням специфічної футбольної мотивації. З огляду на вищенаведені приклади злочинних, хуліганських дій представників молодіжних футбольних угруповань як на території України так і за її межами можливо стверджувати, що протиправна діяльність членів таких угруповань створює загрозу національній та міжнародній безпеці.

Кримінологічна характеристика злочинності, що вчиняється членами молодіжних футбольних угруповань становить підґрунтя для подальших наукових досліджень з метою виокремлення причин та умов, що продукують злочинність, а також розроблення заходів профілактики і запобігання.

Список використаних джерел:

1. Гусак Т.П. Кримінологічна характеристика злочинів, скоєних футбольними уболівальниками, та їх попередження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. – 2014. – № 25. С. 195–198.
2. Рудик М.М. Запобігання злочинам, що вчиняються молодіжними футбольними угрупованнями в Україні: монографія. Київ, 2019. 288 с.

3. Ткаченко, П. Кримінально-правова характеристика заздалегідь обдуманого умислу самовільного залишення військової частини або місця служби. *Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*, (December 9, 2022; Cambridge, UK), 56–58.

4. Олійничук Р.П. Кримінально-правова характеристика групового порушення громадського порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Олійничук Роман Петрович ; Нац. акад. внутр. справ. – К., 2011. – 251 с.

5. У Києві сталася масова бійка футбольних фанатів. Український тиждень. URL: <https://tyzhden.ua/u-kyievi-stalasia-masova-bijka-futbolnykh-fanativ>. (Дата звернення: 30.01.2025 року).

6. У Києві між фанатами «Дніпра» і «Сент-Етьєна» сталася жорстока масова бійка. ТСН.ua. URL: <https://tsn.ua/prosport/u-kiyevi-mizh-fanatami-dnipra-i-sent-etyena-stalasya-zhorstoka-masova-biyka-396978.html>. (Дата звернення: 30.01.2025 року).

7. У центрі Львова сталася масова бійка футбольних фанатів, постраждало двоє поліцейських (відео). LB.ua. URL: https://lb.ua/society/2019/11/07/441601_tsentre_lvova_proizoshla_massovaya.html. (Дата звернення: 30.01.2025 року).

8. Німецькі фанати напали на українських вболівальників у Франції. Футбол 24. URL: <https://football24.ua/n321587>. (Дата звернення: 01.02.2025 року).

9. З'явилося нове шокуєче відео бійки між польськими й українськими фанатами. Футбол 24. URL: <https://football24.ua/n323262>. (Дата звернення: 01.02.2025 року).

10. Рудик М.М. Запобігання злочинам, що вчиняються молодіжними футбольними угрупованнями в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Микола Миколайович Рудик ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – 18 с.

11. Верлос Н.В., Пирожкова Ю.В., Мельковський О.В. Способи вчинення хуліганства футбольними вболівальниками як елемент криміналістичної характеристики злочину. *Юридичний науковий електронний журнал*. – 2023. – № 1. С. 434–437.

12. Динамо – Шахтар: стали відомі причина та подробиці бійки фанатів із поліцією. Футбол 24. URL: <https://football24.ua/n461007>. (Дата звернення: 01.02.2025 року).

